

ANŠLAVS EGLĪTIS

Anšl. Egļi

Ilze

821.174-3

Eg 730

Vāka dizaina autore **Natālija Kugajevska**

Vāka noformējumā izmantots attēls no © lightpoet/depositphoto.com

Grāmata sagatavota pēc 1960. gada izdevuma

Uz grāmatas vāka izmantots teksts no literatūrzinātnieka

Benedikta Kalnača šķirķļa *Nacionālajā enciklopēdijā*.

Anšlavs Eglītis

ILZE

Apgāda vadītāja *Vija Kilbloka*

Projekta vadītāja *Bārbala Simsons*

Korektors *Ilona Burka, Patrīcija Šteinberga*

Mākslinieciskā redaktore *Inguna Kļava Švanka*

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA, K. Valdemāra ielā 6,

Rīgā, LV-1010. Red. nr. L-4362.

Jelgavas tipogrāfija

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana

vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums.

Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā.

© Anšlavs Eglītis, 1959

© Literārā apdare, izdevums, mākslinieciskais noformējums,

Apgāds Zvaigzne ABC, 2023

ISBN 978-9934-31-753-8

1.

Kurts valstijās gultā un nevarēja aizmigt. Ar šo dienu bija izbeigušies divpadsmit pašpārmetumos pavadīti gadi, bet viņš nejutās gandarīts. Aiz sienas otrā istabā gulēja viņa māte. Kādreiz par šādu iespēju viņš būtu devis diezin ko, tā likās tik fantastiska, ka par to nedrīkstēja pat sapņot. Tagad tā pēkšņi bija īstenība.

Kurts izkāpa no gultas un taustījās uz vannas istabu. Vajadzēja iedzert kādu miega tableti, jo rīt bija agri jāceļas. Viņš neieslēdza gaismu, lai nepamodinātu Benitu, arī viņai bija agri jāceļas. Benitai bija apskaužams miegs. Tikko viņa nolika galvu uz spilvena, jau iemīga. Kurts stundām ilgi vērtījās un cīnījās ar bezmiegu.

Iedams gar mātes istabu, Kurts drusku pavēra durvis. Patiesi, viņa tur gulēja, tas nebija sapnis. Viegli elpodama, pagriezusies pret sienu. Viņš gan nevarēja saskatīt tās sirmo galvu, jo sega bija uzrauta ļoti augsti, bet segas murskulī varēja skaidri samanīt cilvēka augumu. Viņš aplaida skatienu krēslainajai istabai. Uz sēdekļa bija uzvestas mātes drēbes un istabas stūrī gulēja kurpes. Nebija šaubu, viņa atradās šeit.

Uzmanīgi aizvēris durvis, Kurts taustījās atpakaļ uz gultu, atļaidās uz muguras un centās nekā nedomāt. Rīt jau arī bija diena, kad varēs visu izdomāt atliku likām. Viņš centās domāt par darbu, par darba biedriem, par

priekšnieku, bet kaut kā allaž atgriezās pie mirkļa, kad šodien, no darba pārnācis pilns pacilātības un jaunu nodomu, atrada māti jau sēžot dzīvojamā istabā uz vālas kopā ar Benitu, kas bija tai aplikusi roku ap pleciem. Māte bija iebrakusi ātrāk nekā ziņojusi.

Kā tas bija iznācis, neraugoties uz visrūpīgākām aplēsēm? – Pavisam citādi bija Kurts iedomājies šo pirmo satikšanos. Jau ilgu laiku, kopš dienas, kad saņēma pirmo cerīgo ziņu, viņš gatavojās šim brīdim. Viņš bija sīki izdomājis, kā sagaidīt māti. Vispirms – lidlaukā, ar ziediem. Benitu viņš atstātu mājās vai vispār aizsūtītu uz dažām dienām kaut kur projām, lai viņa vecā māmuļa justos jauki mājīgi un netraucēta kopā ar viņu vien, ar savu dēlu, pēc tik ilgiem neredzēšanās gadiem. Viņš bija nolēmis izprasīties to dienu no darba, jo bija tik daudz kas jāsagatavo un jāsarūpē, šefs, saprotams, viņam to neliegtu, jo nav jau nekādi joki satikties ar māti, kas ieradies no dzelzs aizkara otras puses. Viņš bija sarakstījis uz papīra strēmeles visas lietas, kas jāiegādājas, pirms viņa ierodas. – Divas skaistas, mīkstašegas, rīta kurpes, balta adīta jaka, laba, mīksta matrace, spilveni, daži pāri palagu, kāds ducis dvieļu, ērts atpūtas krēsls. Tas viss bija novietojams mātes istabā, viss skaists un sveigs.

Darbā, papes kārbu rūpnīcā strādājot, Kurts bieži vien sevi pieķēra skaļā domāšanā. Viņš aizrāvās tik ļoti, ka skaļi teiktos vārdus pavadīja ar roku kustībām. Stūri aiz lielās automātiskās papes preses neviens viņu nevēroja.

“Lūk,” viņš teica, pamezdam sānis ar roku, vai, ja rokas bija aizņemtas, cilājot kārbas, pamādam tāpat ar galvu, “lūk, šī ir tava istaba, māt. Paraugi gultu, vai būs

diezgan mīksta taviem vecajiem kauliem? Segā ir viegla un silta. Varbūt tev nepatīk guļamistabas sienu krāsa? Pārkrāšosim nedēļas nogalē gaišākas. Patiesībā šis mēļais tonis arī man pašam nepatīk. Izkrāšosim istabu skaisti dzeltenā, saulainā tonī. Tādā pat kā mūsu Rīgas dzīvokļa viesistaba. Atceries, tu teici, ka arī apmākušās dienās viesistaba izskatoties saulaina.” – Kurts domās atgrūda sienas skapja bīdāmās durvis: “Lūk, te ir veļa,” un vēroja, kā māte pārļaiž dzeltenīgu, krunkainu roku pār glītās kaudzītēs sakārtotiem baltiem palagiem un smaida. Kurts atcerējās kādu citu reizi pirms divpadsmit gadiem, kad, atstājot Rīgas dzīvokli, māte tāpat noglāstīja plauktā sakārtotu veļu un sacīja aizlauztā balsī:

“Kā lai to visu atstājam svešiem cilvēkiem?”

Kurts toreiz viņu mierināja:

“Mēs taču braucam tikai uz Kurzemi; drīzi būsīm atpakaļ.” Bet māte skumīgi šūpoja galvu.

Kurts pārlika, cik īsti vajadzētu sapirkt palagu un dvieļu, lai mātei bagātīgi pietiktu. Vai ar nedēļas čeku būs diezgan? Bija arī citi pirkumi nepieciešami. Mātes istabā vajadzētu jaunu grīdsegu. Kurts atcerējās, ka mātei vienmēr bija iebildumi pret nodzīvotām grīdsegām. Ja zem paklāja būtu cietkoka dēlišu grīda, vislabāk grīdsegu nemaz neliktu. Skaists, dzeltens parkets mātei vienmēr patika daudz labāk par visām grīdsegām, bet Kurta mājā no sienas līdz sienai bija izvilkti paklāji un zem tiem atradās tikai nemīlīgs cementa klons. Tā tas bija daudzās amerikāņu mājās. Par grīdsegas noņemšanu nevarēja būt ne runas. Šo mēnesi visu vajadzīgo tikpat nevarēja iegādāties. Pagaidām vajadzēs pietikt ar veco grīdsegu. Varēja gultu uzlikt tieši uz visvairāk izdilušās

vietas. Tad gan gulta atrastos gandrīz istabas vidū. Bet kas par to? Kā kuro reizi neiekārtoja guļamistabas? Katrā ziņā vispirms jāizmēģina, kā telpa izskatītos ar pārvietoto gultu.

Gan jau ar naudas lietām viņš tiks kaut kā galā, tāpat kā vienmēr līdz šim, bet mātes istabā visam vajadzēja būt jaunam un spodram, jo māte pati būs kļuvusi veca pa šiem gadiem. Jauni, svaigi cilvēki vēl kaut kā iederējās nodilušu un sencīgu lietu vidū, bet veci nekad. Jaunie visu apklāja paši ar savu svaigumu, turpretim vecu ļaužu apkārtni vajadzēja uzturēt svaigu mākslīgi. Kurts daudz domāja par drānām, kādas viņa māte valkās. Saprotams, nekā melna: viņš nopirks tai vairākus gaiši pelēkus, viegli mazgājamus tērpus. Jau kopš laba laika viņš uz ielas un veikalos vēroja vecu sieviešu drānas un pārdomāja, kas viņa mātei labāk piestāvētu. Kad viņš par to runāja ar Benitu, tā ieteica atļaut mātei pašai ģērbties pēc savas gaumes un prasībām. Kurts bieži dusmojās par to, cik maz Benita raizējās par savu apkārtni. Māte taču tagad būs viņas apkārtne, bet Benitai bija gluži vienalga, vai māte staigās pa māju melnās vai gaišpelēkās drānās! Saprotams, tā jau nebija viņas māte.

Kurts klusībā sāka kremsties uz Benitu un nolēma neprasīt viņai padomu, bet rīkoties, kā pats atradis par labāku. Kad māte būs jau šeit, viņi abi ies uz veikalu un izvēlēsies gaiši pelēkas drānas. Kamdēļ gan lai māte pretotos? Viņš taču neliks tai krāsot sārtus vaigus vai sprogot sirmos, plānos matus, kā to mēdza darīt vecas amerikānietes. Viņš vienīgi ieteiks gaišpelēku krāsu. Piegriezumu varēs māte izvēlēties pati. – Ak, vismaz sākumā Benita nedrīkstēja maisīties pa kājām! Viņš bija

dēls, Benita tikai vedekla, tātad patiesībā sveša sieviete, kurai pie tam viņu abu dzīvē piekrita visai divkosīga loma.

Pa šiem garajiem gadiem Kurta vienīgais glābiņš bija domāt, ka visa lielā nelaime notikusi Benitas dēļ. Viņa arī nepretojās un bija ar mieru vainu uzņemties.

“Ja tev vieglāk, domājot, ka es esmu vainīga, tad domā,” Benita teica katru reizi, klausīdamās pārmetumos, kāpēc nav pretojusies Kurta nodomam neņemt māti līdzī uz Berlīni, bet atstāt to Svinemindes nometnē. Kurtam arvien nācās apklust, ko daudz var pārnest cilvēkam, kas atzīst savu vainu? Cita lieta, ja Benita drusku strīdētos pretim un aizrādītu, ka arī Kurts pats ir vismaz daļēji vainīgs, jo nemācēja savu māti laikā atsaukt no Pomerānijas. Tad Kurtam būtu par ko cīnīties. Benita bija gudra. Un šodien, kad viņš, ienākdams istabā, ieraudzīja tās abas kopā, viņam noteikti likās, ka Benita jau paguvusi noskaņot māti pret viņu. Viņa paša māti! Bet tajā pašā mirklī viņš ar smeldzi nodomāja, ka pats gan un neviens cits bijis vainīgs pie visa. Jā, tagad, kad viss bija beidzies labi, nācās vieglāk atzīt savu vainu. Kaut gan pilnīgi izdzēsis viņš to nebija. Zaudētos divpadsmit grūtos gadus mātei neviens vairs nevarēja atdot. Nevienu vainu nevarēja izpirkt pilnīgi.

Dienu pirms mātes atbraukšanas Benita bija paņēmusi sev brīvu. Cik laimīgi, jo citādi, kad piezvanīja no lidlauka, neviena nebūtu mājās.

Izdzirdējusi, ka māte jau atlidojusi un tūlīt būs klāt, Benita pa galvu, pa kaklu posa dzīvokli, lika ēdienu uz uguns, pat puķes bija sabāzusi lielajā krūzē uz galda. Kad Kurts ienāca, virtuvē smaržoja cepta gaļa, uz pavarda burbuļoja kafijas podiņš, telpā viedās silts mājīgums.

Kurts skatījās abās sievietēs un klusēja. Lielajam atkalredzēšanās brīdim piederējās neparasti, lieli vārdi, bet viņš nespēja tos atrast un atcerēties. Viņš bēdīgi noplātīja muti bez skaņas. Sviedru lāses izspiedās uz pieres. Māte šņauca degunu.

“Nu, redzi nu,” Kurts beidzot izdabūja pār lūpām, “tā taču esi tu, mana mīļā, vecā, dūšīgā māte, kas to būtu domājis?!”

“Pusdienas ir galdā,” sacīja Benita, “ej pārgērbies un nomazgājies, gan jau izrunāsimies vēlāk.” Kurts jauki uzsmaidīja vecajai māmuļai, kas, asaras rīdama, neatlaida viņa roku.

Mazgādamies vannas istabā, Kurts pārdomāja, ka labi vien bija iznācis, jo viņš ļoti cieta dramatiskos brīžos, kad cilvēkam vajadzēja teikt kaut ko aizkustinošu un svarīgu, bet iznāca tikai nolietotas, banālas frāzes, kādas varēja lasīt avīžu ievadrakstos. Sasprindzinājums bija pārklājis viņa rokas ar zosādu un radījis pakrūtē savādu tukšuma sajūtu, tā ka viņš bažījās, ka tikai neuznāk kāds nelabums. Viņš arvien bija baidījies no šī atkalredzēšanās brīža, un nu tas, paldies Dievam, bija pāri. Benitas klātie neizrādījās tik slikti; divatne ar māti pārāk sapilētos.

Kurts sacerēja dažus teikumus, ko sacīt, sēstoties pie galda, bet arī tie izrādījās nevajadzīgi, jo, kad viņš, nomazgājies un nesteigdamies pārgērbies, ienāca dzīvojamajā istabā, Benita jau bija salikusi ēdienu šķīvjos un skubināja ēst, atkal teikdama, ka izrunāties pēc pusdienām. Tā pirmie saspilējuma brīži bija laimīgi pārvarēti.

Māte stāstīja, ko ēdusi lidmašīnā, kā, lidmašīnai savārojojoties, kafija nopilējusi klēpī un kā stjuartese ar

salveti slaucījusi viņas drānas. Viņi runāja par šo, par to, bet nepieskārās zemei, no kuras māte bija ieradusies, tāpat kā nepiemin mirušu tuvinieku, kaut gan visi par to domā. – Gan jau izjautāsies un izstāstīsies atliku likām, kad būs izgulēts ceļa nogurums.

Pēc vakariņām Kurts izvadāja māti automobili pa pilsētas labākajām ielām kā kuru katru ciemiņu, kas iebrauca no citas pavalsts. Skrejot caur uguņoto pilsētu, viņam šāvās prātā, vai tāds brauciens varēja interesēt vecu, nogurušu cilvēku un vai viņš patiesībā nebēga tikai pats no sevis? Neviens nevarēja prasīt, lai cilvēks, kas uzmanīgi vada automobili, daudz runātu, izņemot īsas piezīmes par ceļu un apkārtni. Bet, tā kā māte pilsētas aplūkošanai ne mirkli nepretojās, tad jau laikam jaunā zeme viņu drusku ziņkārāja kā jau vieta, kur būs jādzīvo. Visu laiku Kurtam bija uz mēles jautājums: “Kā tas viss tev liekas, māt, salīdzinot ar Rīgu?” – bet viņš to nepateica. Pajautās rītu. Rīt jau arī būs diena. Un daudz dienu vēl sekos šai zemē un pilsētā.

Benita gaidīja mājās ar uzklātu gultu. Nebija gan iecerēto svaigo, skaisto segu, bet tās jau varēs nopirkt rīt. Benita bija uzklājusi savu labāko, jaunāko segu, iedevusi mīkstāko spilvenu. Viss jau bija nodarīts glīti un pieklājīgi, kaut gan ne tā, kā sākumā iecerēts. Tagad atlikās tikai iemigt.

Iedzertā miega tablete neiedarbojās. Divpadsmit gadus Kurts katru vakaru bija domās kavējies pie pēdējā šķiršanās brīža, un arī šonakt šī aina viņu neatstāja. Viņš redzēja tumšu, sīku augumu mazā rīta gaismiņā iesojamam miglā. – Toreiz viņi pats stāvēja pie loga vilcienā, kas

jau kustējās laukā no stacijas, un noraudzījās, kā māte, vilkdama aiz sevis rokas ratiņus, gāja pa ceļu līdztekus sliedēm un pamazām pazuda rīta dūmakā.

Viņi bija aizņēmušies ratiņus, ar ko atvest mantas uz staciju, un māte vilka tos atpakaļ. Kurtam gauži sāpēja sirds, ka tieši pirms pašas šķiršanās viņš bija izmantojis māti savām ērtībām. – Bet vai viņš varēja paredzēt, ka viss izkārtosies tik nelabvēlīgi? Viņi domāja, ka šķiras tikai uz īsu laiku, daudz ja uz mēnesi vai pusotra.

Saprotams, viņš jau varēja paciesties tāpat kā visi citi, pavārtīties vēl kādu laiku pārpildītās bēgļu barakas salmos, bet kāds draugs viņu neatlaidīgi aicināja uz Berlīni. Benita bija saaukstējusies, naktis klepoja un briesmīgi svīda. Barakā vajadzēja gulēt salmos uz klona, kur pa durvju apakšu vilka salts vējš. Varēja nopietni saslimt. Viņi izmeklējās privātu dzīvokli vai istabiņu ārpus nometnes, bet nevarēja atrast. Svinemindieši, kā sarunājušies, nevēlējās ar bēgļiem ielaisties. Visneatladīgāk par dzīvokli rūpējās māte. Viņai bija izdevies pierunāt kādu vācieti izīrēt istabu, bet, kad izrādījās, ka dzīvotāju būs veseli trīs un to starpā vīrietis, vāciete atcerējās, ka istaba esot caurstaigājama un to vairs nedeva. Māte bija vācieti atvedusi uz nometni parādīt dēlu un vedeklu. Kurts ievēroja vācietes somā lielus, baltus ābolus, antonovkas, un tūdaļ noprata, ka māte tos viņai iedevusi, gribēdama piekukuļot. Vāciete vainīgi skatījās Kurtā un grasījās ābolus dot atpakaļ, bet Benita teica, lai jau paturot vien, ja māte esot devusi. Tie esot no Latvijas ābeļdārza un Vācijā tik garšīgu ābolu nebūšot. Vāciete pateicās, kaunīgi pavērās bēgļos, kas sēdēja uz salmiem

noklātās grīdas, veikli aizvilka somas rāvējslēdzi un vērsa sarunu uz citām lietām. Izrādījās, ka viņas vīrs, partijas biedrs, nekādi nevarot saprast, kāpēc vesels, jauns vīrietis kā Kurts nestājoties armijā, bet gribot apmesties viņa mājā tieši tagad, kad katrs talcinieks frontē esot tik nepieciešams. Mātei ar Benitu viņš bija ar mieru dot pajumti, bet ne dīkam vīrietim.

Vāciete aizgāja, un viņi palika tupot salmos. To pašu dienu pienāca vēstule no drauga. Tas pārmeta Kurtam, kāpēc viņš kavējoties, ja par visu esot jau gādāts? Apmešanos draugs solīja pie sevis glītā, jaukā savrupmājā un darbu bija sarunājis Latviešu kartotēkā.

Tas bija tik vilinoši. Kurts nomocījās neizšķirībā visu dienu, pārlaida nomoda nakti un rītā izšķīrās par braukšanu. Benita priecīgi atbalstīja šo nodomu, un tūlīt jau no agra rīta viņi sāka saiņoties. Mātei bija jāpaliek pagaidām turpat nometnē. Draugs runāja tikai par diviem braucējiem un vispār nemaz nezināja, ka Kurtam līdzī arī māte. Māte sekotu uz Berlīni vēlāk, kad Kurts ar Benitu būtu iekārtojušies. Tas bija saprātīgs plāns, jo nevarēja zināt, kā klāsies tik apdraudētā pilsētā kā Berlīne. Kurts gribēja braukt tikai ar vienu rokas somu, bet Benita pierunāja ņemt līdzī visas mantas, jo ko gan māte ar tām viena pati iesāktu, ja iznāktu pārcelties uz citu vietu. Bēgļus nereti pārvietoja. Kurts nevarēja lāga izprast, vai tā bija Benitas viltīgā mantkārība vai patiesas rūpes par māti, bet mantas viņi tomēr paņēma līdzī.

Kurts iegrozījās gultā, aizlika rokas aiz pakauša, jo bija dzirdējis, ka tas atvieglinot elpošanu, atslābināja muskuļus un mēģināja izslēgt apziņu.

Arī Ilze Druja negulēja. Palikusi viena, viņa apsēdās uz gultas malas un aplūkoja istabu. Tā bija dīvaina sajūta – apzināties, ka tālāk vairs nebija, kur braukt un tiekties. Te nu bija jāpaliek uz visiem laikiem. No šīs atziņas “uz visiem laikiem” viņai viegli noreiba galva, likās, ka istabas sienas līgojās un vibrēja. Lidmašīnā Ilze bija jutusies daudz drošāk un stabilāk nekā tagad šinī istabā, sēžot gultā. Aiz sienas sarunājās dēls un vedekla. Skaņas likās tālas un murdošas, nemaz kā cilvēku balsis. Tās laikam bija vēl lidojuma sekas. Lidmašīnas rūkoņa joprojām turējās viņai ausīs. Tikai – nebija vairs pacilājuma. Gaisā Ilze jutās gaužām labi. Viņa vēlējās, kaut brauciens nekad nebeigtos. Vienu mirkli viņa iedomājās, kā būtu, ja motori pēkšņi sabojātos, lidmašīna sagriļotos un planētu lejup, pretim okeānam? Visi kliegtu nāves bailēs, bet Ilze zināja, ka viņa sēdētu gluži mierīga. Bieži vien gals pienāca daudz nejaukākā veidā, nekā nogāžoties ar lidmašīnu. Viņa savu galu sagaidīs droši vien šinī istabā un šinī pašā gultā.

Viņa apskatīja pelēki mēļās tapetes ar zeltītām dzīslīnām un gaiši zaļu līsti visapkārt istabai pie grīdas. Tieši pretim viņas gultai pie sienas karājās maza glezniņa – saules riets, šaurā, zeltītā ielogā. Ļoti iespējams, ka tā būs pēdējā ainava, ko aizķers viņas skats. Nemaz nepārdomādama, ko dara, Ilze piecēlās no gultas un noņēma glezniņu no sienas.

Uz tapetes palika tumšs, četrstūrainis laukums. Viņa skatījās tajā un domāja, ka to vairs nevarēja noņemt. Plankumu varēja iznīcināt, tikai noplēšot tapeti, bet ko gan dēls un vedekla teiktu, ja viņa nāktu ar tādu

ierosinājumu? Nodomātu, ka viņa vairs nav pie pilna prāta. Lai nebūtu jāskatās tumšajā gleznas vietā, Ilze izdzēsa uguni.

Satrauktās, lēkājušās domas nerimās. Pēdējā laikā viņa bija karsti alkusi pārmaiņu, un tās arī nāca viena pēc otras straujā, nepārtrauktā rindā, allaž ar jauniem satraukumiem. Katra diena nesa ko jaunu, grūtības, draudus, briesmas. Vajadzēja baiļoties, cīnīties, izlikties, plānot tālu uz priekšu. Bet nu viss tas bija galā, un, to iedomājoties, Ilzi pārņēma nelāgs slābanums. Tupi nu šinī kaktā un gaidi galu!

Viņa iedomājās savu pēdējo gadu paziņas, kas palika tālajā aizjūrā, un apskauda tos. Viņiem klājās grūti, tie visi bija ļoti neapmierināti, bet viņiem bija cerības uz pārmaiņām, uz kaut ko labāku, kamēr viņa savu mērķi bija sasniegusi un jutās apjukusi, gandrīz izmisusi, ka nekas cits vairs nebija paredzams. Tā laikam jutās vecie darbinieki, kad atstāja savas vietas un posteņus, dodamies pensijā.

Šodien, ienākdama šinī mājā, viņa domāja, ka dēls te irē dzīvokli, bet jau drīzi vien vedekla ar lepnumu pateica, ka māja ir viņu īpašums. Ilze samulsa un jutās vilusies. Viņa pat neattapās namu paslavēt un pabrīnīties, ka dēls un vedekla tik īsā laikā tikuši pie tik brangas pajumtes. Benita jautādama skatījās vīramātē un droši vien domāja: redzi, kāda nav, izlepusi! Nāk no tukšās posta dzimtenes, bet glītā māja viņai vēl neliekas laba diezgan! Ilzei bija galvā cita doma: pašu nams! Tātad šeit būs jādzīvo, jāpaliek uz visiem laikiem, šī bija dzīves mala.

Kad dēls pēc vakariņām viņu vadāja pa pilsētu, Ilze brīžiem turēja acis cieti: gan jau to visu vēl izskatīsies atliku likām, lai taču paliek kāda vietīņa svaiga un neaplūkota. Viņa pameta gan šad tad skatienu uz savu dēlu. Viņš sēdēja taisns un nopietns, savādi svešs un tikai ļoti reti uzmeta viņai skatienu, sacīja kādu vārdu vai pasmaidīja.

Beidzot pēc garās dienas dēls, teikdams labu nakti, bija viņu noskūpstījis uz vaiga un sacījis: “Guli nu saldi, māt, nu tu reiz esi pie miera. Tagad tev nekur vairs nebūs jāpošas, ne par ko jāuztraucas, ne par ko jā rūpējas. Nu tev beidzot pienākusi pelnītā atpūta, mierīgas vecuma dienas.” Un Ilze bija nobeigusi:

“Un mierīgs gals.”

Varbūt, ka tā nevajadzēja teikt. Kurts jau bija labs dēls un visu labi domāja. Patiesībā tikai tobrīd viņa bija ieskatījies dēla sejā tuvāk un redzēja, ka pazīstamie sejas panti bija kļuvuši asāki, it kā dziļāki, viņš bija manāmi novecojis. Savādi, Ilzei visu laiku bija licies, ka noveco tikai viņa, bet dēls un vedekla paliek tādi paši kā šķiroties...

Kurts bija sērīgi nolūkojies viņā un teicis:

“Tu vēl ilgi dzīvosi, māt.”

Kāpēc lai viņa dzīvo, ja bija veikusi visus uzdevumus un nonākusi pasaules malā? Vienīgi dēla pēdējais piebūds: “Mēs vēl brauksim atpakaļ uz Latviju, māt!” bija viņā ieviesis jaunu cerību, kaut gan tas skanēja tik neticami, vēl neticamāk nekā Rīgā bija licies dēla aicinājums braukt uz Ameriku.

Tomēr domai braukt atpakaļ uz dzimteni Ilze pieķērās kā vienīgajam glābiņam, kas deva cerību uz pārmaiņām.

Varbūt, ka tā nemaz nebija tik neiespējama lieta? Laiki taču grozījās, mākslīgi uzceltajiem žogiem tautu starpā reiz bija jākrīt. Ļaudis drīkstēs atkal darīt to, kas tiem patikās, nevis tikai to, ko tiem lika. Dzīvei Amerikā būtu pavisam cita vērtība, tā liktos nesalīdzināmi interesantāka un cerīgāka, ja Ilze droši zinātu, ka viņa atkal reiz redzēs dzimteni.

Ilze nebūt neatcerējās ar nepatiku tos divpadsmit gadus, ko bija viena pati nokūlusies pa dzīvi. Tie bija raibi, grūti gadi, kas uztrauca, bet viņa bija jutusi, ka dzīvo. Patiesībā tā bija istā dzīve, grūtībās, raizēs, spaidos, turpretim te viss izlikās ķēmīgi sastindzis un neists. Ja cilvēkam vairs nevajadzēja cīnīties par savas dzīvības izvilksanu, tad zuda katra jēga kustēties un darboties. Ja viņa tagad saslimtu, vai būtu vairs diezgan spēka pretoties kaitei? Toreiz, Latvijā, nedrīkstēja pagurt, nedrīkstēja nemaz pielaist tādas domas, ka esi slim, ka vispār vari saslimt. Pie sienmalām turoties, vajadzēja klimst uz priekšu pa noledojušu ielu, rāpties augstās, caurvējainās kāpnēs; strādāt, kad galva vai pušu plīsa no sāpēm. Bet tagad, kā būtu tagad, ja viņa saslimtu dēla aizvējā? Laikam nomirtu. Gulētu gultā un gaidītu galu. Pie gultas uz galdiņa stāvētu glāze ar vēsu citron-ūdeni un stobriņi ar tabletēm. Virtuvē ledusskapī gaidītu visādi viegli slimnieku ēdieni. Dēls un vedekla staigātu uz pirkstgaliem, un viņai būtu jānomirst tādēļ vien, lai attaisnotu viņu rūpes. Ilze nodrebinājās.

Cilvēks bija pretrunu pilns. Rīgā viņa ilgojās redzēt dēlu, ilgojās atpūtas, mierīgu vecuma dienu, bet, kad tas viss bija sasniegts, viņai gribējās būt atkal vienai un patstāvīgai kā senajās dienās, kā tajā zīmīgajā rītā, kad

dēls un vedekla viņu atstāja stacijas priekšā ar tukšajiem rokas ratiņiem. Dēls šņauca degunu un rija asaras, bet Ilzei gribējās smieties, vismaz viņa sev iegalvoja, ka tai gribas smieties. Viņa pavicināja roku atvadām aizejošajam vilcienam, kura logā blāvoja Kurta pagaišie mati, un sāka soļot atpakaļ uz nometni.

* * *

Velkot ratiņus pa dubļaino ceļu, viņa lēsa, cik dos vācietim par to lietošanu. Varēja jau ratiņus tikai ievest sētā un nedot nekā, bet Ilze bija godīga, viņa pataustīja mēteļa kabatā cigarešu kārbīnu. Atdos visu. Galu galā cilvēks bija izpalīdzīgs, un Ilzei allaž patikās dot. Tas viņai bija no mātes. Lai cik lielā trūkumā, Ilzes māte vienmēr gribēja kaut ko dot citiem.

Ilze atrada ratiņu īpašnieku kravājoties malkas šķūnītī. Vācietis gaidīja savu īpašumu mājās, un to nevarētu vis atlikt vietā bez samaksas.

Nu stāvēja priekšā grūtākais solis – ieiet barakas istabā. Ko teiks, kā izturēsies istabas kaimiņi? Ducīgā Mālberga kundze liekulīgi nožēlos, ka Kurts ar Benitu aizbraukuši, bet, kad viņi pagājušo nakti vēl visi gulēja, saspiedušies salmos uz grīdas, Mālberga kundze it kā pa miegam spēra Benitai vēderā, lai vācas tālāk nost. Nu Mālberga kundzei bija ko priecāties, atbrīvojās divas tukšas vietas, nu viņa varēs izspārdīties pēc patikas.

Visvairāk Ilzei rūpēja, ko teiks vecais kungs ar sirmo ķīļbārdu. Pāvils Krauliņš bija Kurta skolotājs, un visu ceļu tie turējās kopā. Viņam nebija nekādu mantu, tikai sainītis ar pašaustu segu un portfelis. Latvijā viņam bija palikusi sieva – nevēlēdamās vai baidīdamās doties

svešumā, un šo lietu viņš ne labprāt pieminēja. Heidelbergā bija apmetusies viņa meita ar ģimeni, bet viņš pie tās nebrauca. Nekur viņš nesteidzās, ne par ko neuztraucās, ne ar vienu nestrīdējās. Viņš sēdēja savā stūrī un vēroja bēgļus, šad tad izmezdamš pa vīzīgam teicienam. Tie reizēm likās tik nepiemēroti, ka daudzi istabas biedri uzlūkoja viņu par drusku jukušu, bet Ilze labi zināja, ka vecajam visi prāti bija mājās. Viņa jociņi bija rūpīgi izmeklēti un pārdomāti, kā sagatavoti iespīšanai, bet kas tos gribēja uzklaut un saprast, kad cilvēki, izspūruši un sarūgtināti, cīnījās par pēdu platāku guļasvietu salmos vai centās iemanīties pēc devām bez rindas?

Varbūt, ka Rīgā Pāvilu Krauliņu sauca par kungu, bet te, Vācijas bēgļu barakā, tikai par Krauliņa tēvu. Kaut kas dziļi tautisks un latvisks staroja no viņa jau krietni saliektā auguma, ko tas pūlējās nest pēc iespējas stalti un braši.

Ilze atcerējās, ka Krauliņa tēvs vakardien ieteica Kurtam neatstāt māti vienu, bet ņemt līdzī uz Berlīni, lai tur klātos kā klādamies. Ilze toreiz bija pārtraukusi sarunu, teikdama, ka viņa pati negrib braukt. Ko gan viņa darītu svešā, sabumbotā pilsētā? Krauliņa tēvs tikai nosmaidīja, un Ilze jūta, ka tas viņai netic. Jā, toreiz viņai izšāvās gan caur galvu, ka labāk jau būtu palikt visiem kopā, lai iet kā iedams. – Kad šķiroties Kurts lūdza Krauliņa tēvu pieskatīt māti, Ilze nodomāja, ka drīzāk gan viņa varētu pieskatīt veco vīru, nevis otrādi. Arī Kurtam un Benitai būs patiesībā daudz neērtāk bez mātes: viņa stāvēja rindās pēc pārtikas, palika pie mantām, ja tās bija kaut kur stacijās izkrautas, rūpējās, lai mantu kastes

nepaliek lietū un klajā laukā. Nu viņai visu šo raižu vairs nebūs. Pienācis īsts atpūtas laiks. Tikai istabas biedru dēļ viņai bija kauns, tie domās, ka dēls viņu pametis un tā ir ļoti nelaimīga.

Bija jau vienalga, ko citi domāja, tomēr Ilze apmeta vēl lieku likumu ap citām barakām. Aizgāja uz veļas mazgātuvī, palūkojās, vai pulcējas mazgāt gribētāji. Atceļā ieskatījās virtuvē. Brokastis jau bija izdalītas, bet pusdienām vēl neviens nerindojās. Viņa nožēloja, ka nav ilgāk uzkavējusies stacijā. Kad visi būtu aizgājuši pēc pusdienām, viņa varētu ielīst savā istabā, neviena nepamanīta. Un vēlāk, kad istabas biedri sāktu atkal lasīties kopā, viņa jau būtu priekšā. Aiztaupītos netikamā ienākšana, kad visi viņu uzlūkos ziņkārīgiem skatieniem. Ļaudis jau parasti saskatīja tikai to, ko paši gribēja un bija nodomājuši redzēt. Ja viņi bija nolēmuši, ka Ilzei pēc dēla aizbraukšanas jābūt skumjai un sarūgtinātai, tad viņa varētu izskatīties diezin cik jautra, visi domātu, ka viņa izliekas. Tāpat kā neviens netic jaunai atraitnei, kad tā raud pie veca, bagāta vīra kapa.

Ilze prātoja, vai nebūtu labāk kaut kur paklaiņot līdz vakaram. Barakās elektriskās gaismas nebija, viņa varētu ielīst pa krēslu vai tumsu savā vietā un apgulties salmu cisās, neviena nenovērota un neizjautāta. Tālumā pāri klajumam varēja saskatīt zilu mežu kontūru. Ja zinātu, ka mežos ir ogas vai sēnes, varētu turp aizstaigāt. Bet ja nu nāktu kāds pēkšņs rīkojums saiņoties un celties uz citu vietu? Kas tad pievāktu viņas somu? Nekā jau daudz tur nebija, jo viņa nevēlējās sev nekā paturēt. Ar mantām bija tikai raizes un nepatīkšanas, ja to bija vairāk, nekā pats varēja ērti panest. Bet šo to dzīvei

nepieciešamu vajadzēja turēt pie rokas. Pat Krauliņa tēvs neceļoja gluži tukšā.

Ilzes somā bija drusku Latvijas vilnas dzijas. Žēl būtu, ja to kāds paķertu, kamēr viņas nebūs mājās. Viņa visu laiku taisījās noadīt Kurtam kamzoli. Viņa bija sarunājusi iemainīt pret cigaretēm adāmās adatas. Bet cigaretes nu bija atdotas par ratiņiem, un patlaban sievietēm tabakas preces vairs nepiešķīra. Benita solījās atsūtīt adatas no Berlīnes, bet diezin kad tas notiks. Cik labi, ja varētu sākt adīt jau šodien, nu laika bija diezgan. Nezinās, ko visu dienu sadarīt. Mālberga kundze nupat bija nobeigusi adīt savu jaku, un Ilze pārlika, kā būtu, ja palūgtu adatas viņai. Un pēkšņi, pat neatskatīdamās uz tālo vilinātāju mežu, Ilze sāka soļot atpakaļ uz baraku. Nebija laika klaiņot, darbs darāms. Viņa adīs Kurtam kamzoli.

Iedama istabā, Ilze aplaida ašu skatienu visapkārt. Pelēkā jakā tērptā blondā, jaunā sieviete, kuras vieta bija pie paša loga, Ilzei ienākot, nodūra galvu. Arī Mālberga kundze aizgriezās un sāka meklēties kādā no savām daudzajām ceļa somām. Krauliņa tēvs lasīja grāmatu. Tikai daži jaunpniecēji rušinājās pa salmiem un nelikās gar Ilzi ne zinis. Viņi droši vien nemaz nezināja, ka Ilze nupat bija aizvadījusi savu dēlu un vedeklu uz staciju.

Ilze apsēdās salmos un klusēja. Ja kāds gribēja ko zināt, lai jautā. Viņa aptaustīja savu somu, izraka no mantu apakšas dzijas kamolus, salika sev klēpī un paspaidīja te vienu, te otru. Neviens no istabas biedriem viņu neuzbilda. – Būs vēl pašai jāiesāk runāt, – nopukojās Ilze. Viņai nepatika nospiedošais klusums. Viņa taču bija atnākusi tikai no piestātnes, nevis kapiem! Istabas biedru pārspīlētā smalkjūtība iesmeldzās negaidīti asi.

Tad, paldies Dievam, Krauliņa tēvs pacēla galvu no grāmatas un jautāja:

“Nu, kā izvadījāt savējos?”

“Labi,” atbildēja Ilze, un atkal iestājās klusums.

Arī Mālberga kundze sarosījās uz Ilzes pusi, un Ilze gaidīja, ko tad viņa vaicās. Mālberga kundze bija neizvēlīga vārdos, allaž mēdza pateikt ko asu un zīmīgu un tieši par lietu. Ilze bija pagalam pārsteigta, kad Mālberga kundze piedāvājās atnest viņai pusdienas – nu jau viena deva vien viņai pienākoties un Ilze būšot nogurusi, nākdama tālo ceļu no stacijas. – Ilze pacēla izbrīnītās acis. Taisnību sakot, Ilzei patiktos daudz labāk, ja arī šoreiz Mālberga kundze paķengātos par viņas dēlu un vedeklu un pazobotos par viņu pašu. Ilzei nepatika, ka ar viņu apgājās kā ar slimnieku, un viņa atteica cieti: “Paldies, Mālberga kundze, savas pusdienas es varu atnest pati. Kur tad jūs uz reizes tik vēlīga; kas jums par labdarību uznākusi?”

Nu taču Mālberga kundzei vajadzēja atbildēt kaut ko labi dzelīgu. Bet viņa klusēja, un Ilze zobgalīgi turpināja: “Ja jau jums šodien tāda labdarības diena, vai jūs neaizdotu man savas adāmās adatas?”

Mālberga kundze klusēdama parakājās vienā no savām somām un pasniedza Ilzei divas baltas kaula adatas.

“Es necerēju, ka jūs man tās dosit!” joprojām kareivīgi teica Ilze, sniegdamās pēc adatām.

“Neesmu jau necilvēks,” atsaucās Mālberga kundze mierīgi un aizgriezās.

Ilze jutās sakauta. Tad Mālberga kundze paņēma traukus un aizgāja pēc pusdienām, uz Ilzi vairs nepaskatījusies.

Krauliņa tēvs piecēlās no salmiem un arī meklēja pēc trauka. Ilzei garām iedams, viņš klusu teica:

“Neesat asa pret Mālberga kundzi, jūsu dēls lūdza viņu jūs pieskatīt.”

– Tad ta pieskatītāja! – pukojās Ilze, palikusi barakā viena. Kurts bija veikls viltnieks, viņš lūdza nedraudzīgāko personu visā barakā rūpēties par viņa nabaga pamesto māti, un Mālberga kundze tiešām centās! Cik labi darbojās vecu vecais paņēmiens – parādīt uzticību. Pat Mālberga kundze gribēja būt krietna! – Cik ilgi viņa noturēsies jaunajā stājā? Ilze sminēja.

Paēdusi pusdienas, Mālberga kundze apsēdās Ilzei blakus un palīdzēja uzvest valdziņus Kurta jaunajam kamzolim. Viņa slavēja dziju un izteica cerības, ka Kurta kamzolis būs vēl mīkstāks nekā viņas jaka, ko tā nule bija beigusi adīt.

“Nezinu nemaz, vai šo kamzoli došu dēlam,” ierunājās Ilze. “Varbūt, ka valkāšu pati. Kas tas nu par dēlu, kas atstāj māti vienu pašu.”

Ilze gaidīja, ka arī Mālberga kundze beidzot nopels Kurtu, bet viņa klusēja.

Jocīga sieva, – pukojās Ilze, dusmodamās arī uz Kurtu, kas bija uzsēdinājis Mālberga kundzi viņai kaklā par pieskatītāju. Viņa nevēlējās nekādas aizstāvniecības un vismazāk Mālberga kundzes.

Ilze skaitīja un pārskaitīja valdziņus, bīdīdama tos pa garajām adatām, un domāja, cik tālu tagad jau varēja būt Kurts ar Benitu. Pusceļā. Vai dzelzceļus nebumboja arī dienas laikā? Paši jau varēja ieskriet mežā, bet mantas līdzī nevarēja iznēsāt. Ilze atcerējās, ka vienīgajā no metnē piedzīvotajā trauksmē Kurts ar Benitu bija naski

skrējuši no barakas uz patvertni, bet viņa palika pie mantām. Kurts gan rājās, ko nozīmējot mantas pret dzīvību, bet ne sevišķi neatlaidīgi. Viņam laikam likās diezgan dabīgi, ja māte paliek pie mantām.

Ilze domāja, ko Kurts viņai rakstīs pirmajā vēstulē no Berlīnes. Vai aicinās braukt, vai teiks, lai dzīvo vien mierīgi turpat, kur ir? Un ko viņa atbildēs? Viņa nolēma ar atbildi nesteigties. Nebūs jau arī nekā ko stāstīt. Kurts pats zināja, kā viņai šeit varēja klāties. Viņa neatbildēs labi ilgi. Varbūt tikai uz otru vai pat trešo vēstuli aizrakstīs, ka viņai iet labi, ļoti labi. Katrā ziņā viņai šeit klājās daudz labāk nekā Kurtam ar Benitu tur, Berlīnē, zem bumbām. Viņai netrūka nenieka, viņa jutās lieliski, lai tikai liek viņai mieru. Un katrā ziņā viņa sarās Kurtu par to, ka tas viņai pieliek sargus.

Vakarā Mālberga kundze atkal plijās atnest Ilzes devu. Drusku pastīvējusies, Ilze piekāpās. Lai jau nes arī, ja tik ļoti vēlas. Varbūt Kurts bija viņai pat ko samaksājis par mātes pieskatīšanu.

Pēc vakariņām pienāca Krauliņa tēvs aprunāties. Viņš atcerējās Kurtu kā savu skolnieku un to visādi cildināja kā krietnu un labu cilvēku. Ilze skatījās viņā ar aizdomām. Vai arī krietnajam lāga Krauliņam bija kas aiz ādas? Viņa gan pati labāk zināja, kāds bija viņas dēls. Ilze jautāja, kāpēc viņš neturas kopā ar savējiem, kāpēc nebrauc pie meitas, kas bija apmetusies tik patīkamā un drošā vietā tālu Rietumos. Viņam kā skolotājam slavenā universitātes pilsēta būtu sevišķi interesanta. Uz to veicis smīnīgi atbildēja, ka viņam patīkot vērot pasauli bēgļu gaitās no savdabīgās, personīgās perspektīvas.

Kāpēc arī viņai, Ilzei, nevarēja būt savdabīga, personīga perspektīva, patika vērot dzīvi vienai pašai? Viņai bija dusmas, ka Krauliņa tēvs vēlējās, lai viņa dzīvo sava dēla aizvējā. Vecajam pašam aizvējš bija daudz vajadzīgāks nekā Ilzei, jo viņš izrādījās veselus trīspadsmit gadus par viņu vecāks. Nobeidzot sarunu, Ilze teica:

“Jums gan vajadzēja braukt pie meitas uz Heidelbergu. Nav labi, ja vecs cilvēks viens pats kļīst apkārt pa pasauli.” Bet viņa to tūlīt nožēloja, likās, ka vecais vīrs pazaudēja savu vizīgo smīniņu.

Ilze adīja līdz tumsai. Krēslā viņa izgāja laukā mazliet paelpot svaigu gaisu. Viņa gāja kādu gabaliņu pa to pašu ielu, pa kuru šīrīta miglā bija atgriezies no stacijas. Ceļš pletās tukšs un kluss. Viņa vēlreiz un netraucēta varēja pārdomāt dienas notikumus. Viss bija noritējis gludāk, nekā varēja sagaidīt. Nebūtu tikai uzmākusies Mālberga kundze! Bet citādi viņa nedabūtu adāmās adatas. Cik labi, ka bija darbs, ka viņa varēja adīt! Lai kamzolis neadītos pārāk ātri, viņa nolēma ieadīt labi mākslīgus tautiskus rakstus. Ja tikai varētu atcerēties kādu rakstu no galvas, ne pārāk sen Rīgā viņa bija adījusi Kurtam slēpošanas kamzoli ar tautisku rakstu sleju pāri krūtīm. Arī šo viņa izadīs labi skaistu. Katrā ziņā tādu, lai Benitai būtu ko pabrīnīties. Benita nebija nekāda lielā rokdarbniece, un viņu patiesībā varēja pārsteigt ar katru glītāku adījumu. Ja būtu dzija, viņa noadītu kaut ko arī Benitai. Grūti bija iedomāties, kur tagad varētu dabūt dziju.

Ko Benita domāja par šo šķiršanos? – Viņa klusēja, ļaudama Kurtam izlemt pašam. Benita bija Kurta otra

sieva. Pirmā sieva Helēne palika Latvijā. Helēne kaut kā nespēja iejusties un iedzīvoties Druju ģimenē. Ne tikai Kurtam, arī Ilzei nepatika daudzas Helēnes īpašības. Kad Kurts sāka runāt par šķiršanos, Ilze klusēja tāpat kā tagad Benita. Helēnei piemita dažādi trūkumi, un Benita bija par viņu visādi pārāka, bet šādā svarīga lēmuma izšķiršanas reizē Ilzei likās, ka Helēne neklusētu. Helēne ieteiktu paciesties un nešķirties. Varbūt viņa to darītu ne sirsnības, bet tikai ietiepības, pašlepnuma, kādu dzestru principu dēļ, bet tomēr viņa neklusētu.

Ilze pagriezās atkal uz baraku pusi. Vakara vēsā migla sāka līst cauri ne visai biežajam rudens mētelim. Barakā ļaudis posās pie miera. Jaunpienācēji vārgas sveces plīvojošajā gaismā nebeidzami grozījās un rušinājās salmos, nezinādami kā ierīkoties. Ilze izklāja savu salmu čupiņu plašāk gar sienmali, apsedza ar palagu, apbakstīja malas, lai salmi nelīstu virspusē, klusi noģērbās un palīda zem segas, apmierināta, ka neviens no istabas biedriem viņu vairs neuzrunāja.